

Gmina Krzemieniewo 1928-1939

LUDZIE I GOSPODARKA

Gmina Krzemieniewo w obecnym kształcie terytorialnym istnieje od 80 lat, czyli od 1928 roku. Początkowo tworzyła tzw. obwód wójtowski (powstały na bazie zlikwidowanych komisaratów obwodowych), dzielący się na gminy wiejskie i obszary dworskie. Od 1 kwietnia 1935 roku stanowiła zbiorową gminę wiejską, której pracami kierował zarząd gminny. Zgodnie z ustawą z 1933 roku gmina Krzemieniewo dzieliła się na gromady. Na czele gminy stał wójt, a poszczególnymi gromadami kierowali podlegający mu sołtysi.

Powierzchnia obwodu wójtowskiego Krzemieniewo (później również gminy wiejskiej) wynosiła 113,58 km². W 1928 roku obszar ten zamieszkiwało łącznie 6998 osób: Krzemieniewo – 671, Bełęcin Nowy – 316, Bełęcin Stary – 220, Bielawy – 38, Bojanice – 405, Brylewo – 251, Drobnin (ze Zbyt-kami) – 450, Garzyn – 476, Górzno – 626, Hersztupowo – 277, Karchowo – 226, Kociugi 281, Lubonię – 526, Mierzejewo – 301, Oporowo (z Grabówcem) – 619, Oporówko – 186, Pawłowice – 1129. Pod względem narodowościowym 8,5% wszystkich mieszkańców deklaroowało narodowość niemiecką (łącznie 598 osób), pozostali w liczbie 6400 polską. Najwięcej Niemców mieszkało w Krzemieniewie – 313, Górznie – 100, Bojanicach – 70, Bełęcinie Nowym – 50, Hersztupowie – 17, Karchowie – 15, Garzynie – 14, Pawłowicach i Drobninie – po 7, Oporowie – 5. Podobne wielkości występowały także w przypadku wyznania. Generalnie Polak deklarował się jako katolik, natomiast Niemiec jako ewangelik. Wyjątkiem było 3 Niemców z Garzyna, którzy w źródłach określani są jako katolicy.

W latach następnych liczba mieszkańców gminy rosła, czego głównymi przyczynami był wysoki przyrost naturalny oraz migracje. Krótko przed wybuchem II wojny światowej było ich już 7647 (z

tego 7111 to Polacy).

Źródłem utrzymania mieszkańców gminy w latach 1928-1939 było przede wszystkim rolnictwo. Wynikało to głównie z uwarunkowań historycznych, jak również braku surowców naturalnych, na bazie których mogłyby powstać jakieś większe zakłady o charakterze przemysłowym. W roku 1935 na terenie gminy Krzemieniewo wykorzystywano rolniczo 11.517 ha ziemi. W tym samym czasie uprawą ziemi zajmowano się w 536 gospodarstwach. Większość tego areálu (7526 ha) przypadła na tzw. wielką własność ziemską: Bielawy – 132 ha, Bojanice – 695 ha, Brylewo – 392 ha, Drobnin – 435 ha, Górzno z Garzynie 1469 ha, Lubonia 618 ha, Mierzejewo – 366 ha, Oporowo – 1198 ha, Pawłowice 2194. Z tego aż 3 majątki (Bojanice, Garzyn, Górzno) o łącznej powierzchni 2164 ha, stanowiły własność Niemca Kurta Müllera. Te wielkie gospodarstwa były jak na tamte czasy w dużym stopniu uprzemysłowione. Posiadały bowiem stacje akumulatorowe dostarczające napięcie 110 volt, warsztaty naprawcze, ziemia uprawna była zdrenowana, do orki używano pługów motorowych, transport odbywał się przy wykorzystaniu rozbudowanego systemu kolejek polnych (Brylewo, Drobnin, Lubonia, Mierzejewo, Oporówko, Oporowo, Pawłowice). Duża część płodów rolnych przetwarzana była

Część podwórza w majątku Oporowo - stan na 1929 rok

Silos zbożowy w majątku Pawłowice - stan na 1929 rok

Widok pałacu w Pawłowicach - stan na 1929 rok

na miejscu we własnych zakładach produkcyjnych. Dzięki temu właściciele majątków ziemskich byli przed II wojną światową największymi pracodawcami na terenie dzisiejszej gminy Krzemieniewo. Jako przykład posłużyć może majątek Drobnin, gdzie w sezonie 1929/30 zatrudnionych było 90 pracowników: 23 deputatników, 34 osoby w formie najmu, 9 akordników, 19 robotników sezonowych i 5 kobiet do prac pomocniczych w gospodarstwie domowym. Dodatkowo do wykonania konkretnych prac murarskich, ślusarskich itp. zatrudniano jeszcze okolicznych rzemieślników. W tym samym czasie majątek pawłowicki dawał utrzymanie 192 rodzinom, a w czasie żniw i wykopków jesiennych zatrudniano dodatkowo 110 dziewcząt. W pozostałych majątkach ziemskich funkcjonowały: Bojanice – cegielnia i gorzelnia; Górzno – mączkarnia i gorzelnia; Oporowo – gorzelnia, cegielnia, suszarnia, płatkarnia, tartak, młeczarnia; Pawłowice – krochmalnia, młyn, młeczarnia, cegielnia, tartak oraz czteropiętrowy silos na 2000 ton zboża.

Podstawowymi profilami produkcji we wszystkich majątkach pozostawały jednak uprawa ziemi oraz hodowla. Każde z tych wielkich gospodarstw w czymś się specjalizowało: Bielawy – produkcja uznanych nasion zbóż; Brylewo – hodowla owiec; Bojanice – hodowla bydła rasy holenderskiej i świń; Drobnin – uprawa zboża, grochu, buraków cukrowych oraz chów krów mlecznych; Garzyn – hodowla owiec, bydła i świń; Górzno – hodowla owiec, krów i świń; Lubonia – hodowla bydła i trzody chłownej; Mierzejewo – hodowla krów i świń; Oporowo – uprawa buraków cukrowych i

pszenicy, hodowla krów; Pawłowice – uprawa buraków cukrowych, reprodukcja zbóż siewnych, hodowla krów oraz koni. W niektórych majątkach, dzięki nowoczesnym sposobom produkcji oraz stosowaniu nawozów sztucznych, osiągnano rekordowe plony. Z Oporowa do cukrowni w Gostyniu dostarczano średnio 35.000 kwintali buraków, zbierano 4000 kwintali pszenicy, a w młeczarni przerabiano dziennie 1000 litrów mleka. W Pawłowicach podczas żniw w 1928 roku zebrano średnio z hektara: 31 kwintali pszenicy, 24 kwintale żyta, 29 kwintali jęczmienia, 31 kwintali owsa, 27 kwintali mieszanki, 21 kwintali grochu, 258 kwintali buraków cukrowych, 346 kwintali buraków pastewnych, 156 kwintali ziemniaków, 16 kwintali nasion buraków cukrowych. W tamtejszym młynie mielono na dobę 160 kwintali zboża, a w krochmalni przerabiano 600 kwintali ziemniaków. Majątek pawłowicki, jako jedyny z terenu dzisiejszej gminy Krzemieniewo, brał udział w roku 1929 w Powszechnej Wystawie Krajowej, która odbyła się w Poznaniu. W dziale hodowlanym wystawiał bydło i konie.

Zyski z tak prowadzonych majątków były stosunkowo wysokie, jednak spora ich część była inwestowana lub trafiała w różnej formie do mieszkańców gminy: datki na kościoły, dofinansowanie szkół i różnych organizacji o charakterze społecznym, utrzymywanie ochronek. Właściciele majątków nie szczędzili również grosza na budowę mieszkań dla swoich pracowników oraz opiekę zdrowotną nad nimi.

ELŻBIETA I JERZY KOWNACKI

WARTO PAMIĘTAĆ:

11.12.1830 - urodziła się Maria Morawska (córka Józefa z Oporowa), założycielka zakonu sióstr urszulanek w Polsce.

12.12.1861 - zmarł w Luboni gen. Franciszek Morawski, minister wojny w Powstaniu Listopadowym, znakomity poeta (odznaczony Złotym Krzyżem Virtuti Militari).

07.12.1876 - zmarł Daniel Aleksander Rakowicz, pedagog, publicysta, nauczyciel w Oporówku, autor elementarza zatytułowanego „Nauka czytania i pisania”.

18.12.1952 - zmarła w Poznaniu Zofia z Raszewskich Ponikiewska (żona Stefana – właściciela majątku w Drobninie).

13.12.1964 - zmarł Jan Gałun, uczestnik Powstania Wielkopolskiego, sołtys Pawłowic w latach 1919-1939.